

МОДИФИКАЦИОННИ *ADVERBIA DEMONSTRATIVA* В БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТИ

Тенчо Дерекювлиев

*Център по езиково обучение, Университет по хранителни
технологии*

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

MODIFICATIONAL *ADVERBIA DEMONSTRATIVA* IN BULGARIAN DIALECTS

Tencho Derekiyuvliev

*Language Department, University of Food Technology – Plovdiv
Paisii Hilendarski University of Plovdiv*

The article examines pronominal adverbs with demonstrative meaning. They contain a modifying morpheme which expands the meaning of the word without changing it. Structural types and semantics of these adverbs are presented.

Key words: pronominal adverbs, modifying morpheme, structural types

В българските диалекти при думите с демонстративен корен съществува голямо формално разнообразие. То се изразява най-вече в суфиксалната структура на местоименията и местоименните наречия, а в говорите, които са запазили тройна показателна система и/или трикомпонентен състав на членната морфема, са налице различия и в коренната морфема. Модификационните *adverbia demonstrativa* са три вида – за място, за време, за начин, което означава, че изразяваният от тях признак съответно е пространствен, темпорален, квалификативен. Тези признаци са характерни като цяло за наречията (Велчева 1970). Може да се каже също, че показателните наречия изразяват локативна, темпорална и квалификативна семантика. Класификацията на местоименните наречия се осъществява по модела на местоименията, а „това наред с тяхната генетична връзка със самите местоимения и обобщеното им значение на силно изразена

деиктичност, която ги съотнася с речевия акт, ги обособява в стабилна група“ (Георгиев 1983: 21). За местоименните наречия като подсистема на местоименните думи е характерна категориалност на семантиката им, проявяваща се не само в словообразователните форманти, но и в коренните морфемни (Пипер 1985: 14). В историческия развой на българския език системата на наречията е устойчива и се дообогатява с нови форми, като водещата роля в континуитета при адвербиумите принадлежи на местоименните наречия (Златанова 1986: 209).

В синтактичната си функция те са типични наречия (Куцаров 2007), но имат прономинален генезис. Местоименните наречия са образувани от местоименна основа чрез специализирани форманти (Илчев 1993: 316), водят началото си от периода на праезика и са възникнали за изразяване на обстоятелствена характеристика (Бранднер 2002). В изследванията от най-ново време местоименията и наречията се определят като хибридни класове думи, заемащи позиция между отворените и затворените класове, които от своя страна се характеризират със съответен статут на типа изграждащи ги морфемни и на функциите, които думите от двата класа притежават (Джелъова 2012).

Модификационните *adverbia demonstrativa* съдържат в структурата си най-малко една модификационна морфема. Обикновено в българското езикознание, когато се описват модификационните наречия, се говори за разширени форми, а за назоваване на модификационната морфема се използва терминът „усилваща частица“. Този термин вероятно е останал по традиция, тъй като функцията на частиците е да модифицират изказване, но при думите с демонстративен корен модифициращите елементи са интегрирани в морфемната им структура и заедно с корена и деривационната демонстративна морфема образуват структуро-семантично цяло. Модификационните морфемни не променят значението на думата, в чийто състав са, а само го засилват и доуточняват. Заедно с местоименните наречия модификационни деиктични думи представят и местоименията – лични, показателни. В това изследване подходът към модификационните *adverbia demonstrativa* е структурен. Целта не е да се прави лингвогеографско представяне, а да бъдат посочени структурните типове. Техни показатели са именно модификационните морфемни. Както ще стане ясно по-долу, при показателните местоимения и местоименните наречия се среща често и наслагване на две, три и повече

модификационни морфемни, в тези случаи има и дублиране на модификационните елементи, което е закономерно, защото тези елементи не са безкраен брой.

Модификационните деиктични думи са характерни само за диалектите. В „Историческа граматика на българския език“ К. Мирчев подчертава, че не са допускани „нито в миналото, нито днес в книжовния език“, но не прави структуро-семантичен анализ на модификационните думи. Вариантите напр. на личното местоимение *азека* и *тизека* са наречени удължени форми (Мирчев 1978: 181). Посочените форми не са център на това изследване, но тяхното привеждане е важно, тъй като варианти *азека* и *тизека* се срещат често, и то най-вече в западнобългарските говори. Акцент на този текст остават думите с показателен корен и основно местоименните наречия, понеже при показателните местоимения модификацията също е силно развита, срв. *тозика-тозикана*, *созика-созикана*, включително в западнорупските говори се срещат и модифицирани форми на показателното местоимение за далечно посочване – *нозикана*, *онозикана*¹.

Изследването на Б. Велчева „Показателни местоименни форми в българските говори“ (1971) дава ясна и пълна представа за типологическата характеристика на модификационните показателни местоимения. Неслучайно се подчертава, че деиктичните елементи *-зи* и *-ва* „трябва да се разглеждат като деривационни форманти, тъй като те са постоянни компоненти в строежа на показателната словоформа и различават ясно формата на показателното от формата на личното местоимение“ (Велчева 1971). В историческия развой на българската прономинална система се стига до омонимия между формите на показателното и на личното местоимение. Формите *тън*, *таъ*, *тоѣ* се срещат още в най-старите паметници, произхождат от показателното местоимение *тъ*, *та*, *то* – съответно в трите рода, ед. ч., и са получени чрез аглутинативно прибавеното анафорично местоимение *н*. Новите местоименни варианти – *тън*, *таъ*, *тоѣ*, имат двойка служба: като лични и показателни местоимения, и постепенно придобиват различен вид (Мирчев, цит. съч., стр. 182). Включването на

¹ За западнорупските говори вж. к. 101, стр. 37 на *Български диалектен атлас. Българските говори от Егейска Македония, Драмско, Сярско, Валовицко и Зияховско* (Иванов 1972).

деиктичния суфикс *-зи*² при показателните местоимения е важен момент в историята на прономиналната система. Този суфикс се появява точно за да бъде избегната омонимията, която посочихме, както и за да се запази демонстративната семантика на показателното местоимение³, след като то вече е влязло във взаимодействие с анафоричното и се е превърнало в основа за образуване на новопоявилото се третолично местоимение. Генеалогията на морфемата *-зи* сочи, че тя заедно със стб. релативна морфема *же*, със суфикса *гъ*, компонент в състава на местоименни наречия (срв. *егда*, *когда*, *иногда*, *въсегда*, *тогда*), е континуант на стара задпоставна частица, имаща семантични еквиваленти в гръцки, латински, старовисоконемски (Добрев 1962: 115). Другата деривационна демонстративна морфема *-ва* има древен произход (вж. Иванчев 1962). Ролята на модификационната морфема е да засилва значението на дадена дума, без да го променя, тази морфема е непостоянен компонент в структурата на показателната дума (Велчева 1971: 233). Най-често като модифициращи суфикси се явяват *-ка* и *-на*.

Семантиката на модифициращия деиктичен суфикс *-ка* е близка със стб. предлог *къ*, а модификационния суфикс *-на* Ив. Добрев представя като прастаро наречие за място, което по-късно се е превърнало в локативен предлог (типът *на земята*) (Добрев 2007: 16 – 17).

Модификационните *adverbia demonstrativa* диференцираме на три типа: а) *моносуфиксален*, б) *бисуфиксален*, в) *полисуфиксален*. Класификацията е структуро-семантична.

Структурите от *моносуфиксален* тип притежават само една модификационна морфема. Тук се отнасят варианти като *тамка*, *тамози* (деривационният суфикс *-зи* е в ролята на модификационен и Б. Велчева с основание отбелязва, че границата между деривационен и модификационен суфикс понякога е неясна (Велчева 1971: 143); *тамона* (запазено е стб. *тамо*, както и в някои югозападни говори,

---

² Първите примери с форма *тойзи* са от XII век (Мирчев, цит. съч., стр. 183), *тойзи* е регистрирано в Боянското евангелие, формата се среща в Троянската повест и особено във Влахо-българските грамоти, където *тойзи* е най-честата форма на показателното местоимение за м.р. ед.ч. и съставя почти половината деиктични примери с морфема *-т* (Велчева 1964: 168).

³ На въпроса защо се появява морфемата *-зи* в структурата на показателните местоимения, Л. Милетич дава отговор в своите „Записки по теория на основите“ (Милетич 1946: 135).

напр. *тамока*); *тамока*, *тогавана* (южнородоп./западноруп.), *тукънъ*, *тѣд'акъ* (трак.), *тукана* (ерк.), *тамока* (югозапад.), *овдека*, *ондека* (северозапад.), *сигана* (трак.).

*Бисуфиксалният тип*⁴ се характеризира с наличие на минимум две модификационни морфеми – *тамкана*, *тамозика*, *тогаванака*, *туганак*, *тугазинака*, *тувана* (стб. тѣу – „тук“) (южнородоп./западноруп.), *тукънъкъ*, *туганъкъ* (трак.), *туканак*, *туканка* (североизточ., ерк.), *тамнъкъ*, *сиганкъ* (трак.), *тамунъкъ* (югозап.); *туканка*, *тукачка*, *тадевека*, *тадефка* (югозапад.).

Полисуфиксалният представя модификацията чрез морфемен комплекс – *тамзикана* (южнородоп./западноруп.), *тукъчкънъ* (трак.), *тугаванакан* (родоп.), *туканцък* (североизточ., ерк.).

Доказателство за силната степен, в която е разпространена модификацията при думите с демонстративен корен, е и наличието на *префиксален* и *конфиксален* тип.

Префиксалният тип е мономорфемен, напр. централно- и южнородопските *ейтус*, *ейт'уф*, *ейсува*, *ейсуй*, *ейсузи*, *ейсука*, *ейсъй*, където показателната частица *ей* се е превърнала в препозитивна морфема с модифицираща функция.

Конфиксалните модели съдържат префиксален модификационен елемент – морфемизираната частица *ей* и модификационен суфикс. При конфиксалните модификационни адвербиуми се открива и запазена основа на стб. показателно местоимение за далечно посочване *онъ*, *она*, *оно*; съхранен е формалният израз на старобългарското наречие *тамо* – *ейонамзикана*, *ейонамна*, *ейонамокана*, *ейоногаванака*, *ейонъйка*, *ейсегази*, *ейсеганака*, *ейтамона*, *ейтамонака*, *ейтувана*, *ейтуванака*, *ейтуванакана*, *ейтузика*, *ейтузка*, *ейтузикана*, *ейтузинака*, *ейтуканака*, *ейтогава* (южнородоп.).

Модификация в сферата на *adverbia demonstrativa* има и при местоименните наречия с квалификативна семантика, срв. *съйка-тѣйка*. Те представят лексикализирани форми, както и запазване на стария показателен корен *-с*. Двата варианта са модификация на *тѣй* и произведеното по аналогия *съй*. Формите са характерни за южнобългарските говори (родопски и тракийски). В тракийските

⁴ Бисуфиксална модификация е регистрирана и при личното местоимение – *той*, срв. *тойкана* (западнорупски говори) (Иванов 1977: 161).

говори се откриват словообразователните типове *тъка*, *тъй* при функциониране и на двете коренни морфеми – *тъка*, *тъй*, *съка*, *съй* (Бояджиев 1991: 79). Тракийски са и вариантите *тъкана*, *тъйнька*, *тъйцък*, *тъканка*.

Количеството на модификационните морфеми е резултат от прагматично решение на говорещия, а модификационните *adverbia* изпълняват ролята на деиктори. Този тип езикови единици са наричани и шифтъри, индексални думи (за логико-семантичната характеристика на индексите и шифтърите вж. у Маровска 2013). Всяка морфема носи единица значение „модификационност“, съответно към особеностите на показаните структурни типове ще добавим и това, че модификацията е от различни степени. Определителят *й* е самата модификационна морфема, или + една модификационна морфема - + една степен на модификация, което означава, че колкото повече модификационни морфеми съдържа показателната дума, толкова по-висока степен на модификация е характерна за нея.

Теорията на лингвистичната прагматика определя като деиктор (деиктичен езиков елемент) всяка дума, чието значение съдържа идентификация на обекта – място, време, предмет, свойство, ситуация. Важна особеност на деиктора е неговата ситуативна зависимост. Смисълът на деиктора стои в пряка връзка с лингвистичния и екстралингвистичния контекст на речевия акт. Ролята на деикторите за осъществяването му е повече от значима, дори е задължителна. Това положение произтича от факта, че деиктичните елементи се свързват с триадата *аз–тук–сега*, която е и основна координативна система на прагматиката (Димитрова 2009: 40 – 41). Показателните местоимения и наречия изразяват хронологически дейксис, докато личните местоимения – 1 и 2 лице (вж. по-горе *азека*, *тизека*) – ролеви дейксис. Дейксисът е универсална категория, макар видовете дейксис и способите за изразяването му в системите на естествените езици да са различни (Виноградов 1998). Изказването обаче е зависимо от пространствено-времева ситуация, а ориентационните свойства на езика, свързани с мястото и времето на осъществяването му, се представят чрез елементите на дейксиса (Лайонз 1978: 291), като във връзка с речевия акт стои деиктичният център (Плунгян 2003: 261). В семантично отношение модификационните морфеми изразяват значението, характеризиращо и т.нар. наречия за логическо уточняване, като *именно*, *точно*, *тъкмо*, които семантико-функционално се сближават

с частиците (Русинов 1983). Тази връзка не е случайна и неин израз намираме в самите диалектни единици – особено характерни за родопските говори, от типа на *ейтамканъка*. При тях наблюдаваме морфемизацията на показателната частица *-ей*, която е препозитивен елемент и има префиксален статут. Точно този тип структура наследява древен синтагматичен модел, отнасящ се още за индоевропейски в осъществяването на показателността (вж. Младенов 1936). Класификацията на модификационните морфемии ги представя като задпоставени и предпоставени (Велчева 1971), като тук се размества линейната последователност, погледнато в морфоструктурен план и през призмата на модела *префикс–корен–суфикс*, тъй като модификационните суфикси имат много голяма фреквенция в сравнение с модификационните префикси. Класификацията задпоставени и предпоставени е отражение на класификацията на афиксите по локален признак.

Местоименните наречия с модификационни морфемии се определят и като амплификативна редакция (Добрев 2007: 12), което подсказва стилистичния характер на този тип думи. Авторите на БДА, т. IV, Северозападна България, част II, при картографиране на показателните местоимения посочват: „Изключват се от картографиране формите *онезика*, *унезика* на показателното местоимение за множествено число, тъй като са стилистично обогрени и са свързани с логическото ударение“ (БДА 1981: 178).

Конкретизиращото значение на модификационната морфема е видимо. То се изразява в семантиката „точно, именно, тъкмо“, която модифицира показателното наречие, и поради това този тип *adverbia* стоят в близка връзка с лексикалните деиктици. В най-новите изследвания наречия като *точно*, *именно*, *тъкмо* се приемат за компоненти в групата на лексикалните деиктици (заедно с някои показателни местоимения и частици), като от значение е и това, че при тези наречия за логическо уточняване тяхната семантична реализация зависи от синтагматичната им връзка с конкретен изреченски контекст (Чакърлова 2007).

Ролята на модификационните морфемии е да уплътняват семантиката на думата, към която се прибавят. Така се стига до семантична сатурация (Дерекювлиев 2013). Модификационните показателни думи според нас са резултат и от идиолектен процес, тъй като употребата на модифициращите елементи и начините на комбинацията им принадлежат на интенцията на говорещия. А речта му представлява идиолект, тъй като идиолектът е именно езикът,

присвоен от конкретния човек (Димитрова 2006). Наслагването на модифициращи деиктични морфеме комбинира наедно прагматичното значение, логическите акценти на говорещия, неговата вербална и интерпретативна позиция в контекста на комуникативния акт. Модификационните *adverbia demonstrativa* показват една от страните на деиксиса. Разгледахме неслучайно и деривационните демонстративни морфеме, тъй като понякога има и смесване на функциите, например наречието *тука* е превърнало модификационния суфикс *-ка* в словообразователен. Тази високочестотна морфема има прояви в морфологичната система на български език още през XIII в. Намираме я в езика на Чергедските молитви, които отразяват говор от XIII век (Златанова, цит. съч., стр. 173) – в локативното наречие *тука* и инструменталното *тъйкана*, в показателните местоимения *сиензика*, *тиензика*, *тънзика*, *томузика*, *туика*.

Примерите с деиктичната морфема *-ка* имат съществено значение и за историята на българския език, тъй като дават възможност да се хронологизира и появата на тази морфема, която проявява високочестотна реализация. Материалът от Чергедските молитви коригира съществуваща в българската историческа лингвистика постановка, че първите прояви на деиктичната морфема *-ка* са в текста на Виргинската грамота на Константин-Асен, както изтъква Ив. Харалампиев (2001: 175). Грамотата е датирана в 1277 г., което хронологически също означава XIII в. Данните на Л. Милетич за периода, когато седмоградските българи напускат родните си територии, в сравнение с годината на Виргинската грамота, отнасят появата на *-ка* малко назад, и то най-късно към 1261–1266 г., като функционирането на морфемата може да се предполага и по-рано (вж. Милетич 1926: 7). Чергедските молитви са и „най-важният паметник на българската езикова история“ (Добрев 2007: 402).

Модификационните *adverbia demonstrativa* са обект на описание и в изследванията върху умалителността, в някои от които са определени като деминутиви. Описвайки образуването на умалителни при наречията, Б. Кръстев (1976) отбелязва като деминутивни местоименни наречия от типа на *туканка*, *тукачка*, *сегинка*, с пояснението, че са характерни повече за разговорната реч (вж. по темата и Л. Янев (1983). Заедно с това той твърди: „В случаи като *днеска*, *нощеска* едва ли може от днешно гледище да се говори за умалителни наречия“. Суфиксите *-нка*, *-чка* и *-инка* са представени като разширени варианти на *-ка*. Макар и с известни резерви, може да

приемем, че е налице суфиксален комплекс, тъй като семантиката на изграждащите го морфемни е твърдествена. А за това дали в наречия като *днеска*, *нощеска* има умалителност, са необходими някои пояснения. Във всички примери, където присъства, морфемата *-ка* при показателни наречия е деиктична морфема с модификационна функция. Така че деиктично съдържание има и в *днеска*, *нощеска*. С оглед на това при наречията *туканка* и *нощеска* разликата по-скоро трябва да се търси в произхода им и пораждащата се опозиция *местоименни–неместоименни* (в случая петрифицирани форми на стари падежи). От значение е също да се постави и въпросът – възможно ли е умалителността да бъде приета за деиктично явление. В посочените примери тя се осъществява чрез деиктични морфемни⁵. Според нас семантичните параметри на умалителността се препокриват с дефиницията на Ив. Добрев, че модификационните наречия „подчертават езиковите координати за пространство, време и начин или пък усилват емоционалността (експресивността) на изказа“ (Добрев 2007: 12).

При умалителните думи, както е добре известно, съществува засилена експресивност, което би трябвало да означава, че умалителността е и явление от обсега на прагматиката, с деиктична природа. Известно е също, че в езикознанието няма единно мнение дали деминутивите представят самостоятелна дума, или са форма на думата. В диалектния материал модифицираните думи са включени в речниковите статии, когато се описва лексиката на конкретен говор, както и в тематичната класификация на думите. Модификационните показателни думи имат употреба само като типични диалектизми, а в диалектните речници се включват точно думи, имащи употреба в един, няколко или различни говори (Бояджиев 2002).

В монографията на М. Сл. Младенов „Българските говори в Румъния“ (1993) модификационни наречия намираме в тематичната класификация на диалектната лексика, изразяваща „обстоятелства“:

⁵ В статията си „Образуване на умалителни местоимения в чешкия и българския език“ Л. Янев (1983б: 125) отбелязва: „В българския език личните местоимения нямат умалителни форми. Няма достатъчно основание да смятаме за умалителни удължените форми от типа *язека*, *тизека*, *менека*, *тебека*“. Модифициращата морфема *-ка* при личните местоимения и при показателните местоимения и наречия е една морфема с общ произход, форма и функция. Разликата е там, че при личните местоимения тя осъществява модификация на думи, които се отнасят към ролевия дейксис, а при демонстративните местоимения и наречия обект на модификацията са думи на хронотопическия дейксис.

туканака, тогивана, тогиванка (северозападнобългарски говори); тукънъ, тамъка, тамънъ, тугискънъ (североизточнобългарски говори). Неизменяемостта на наречията и изцяло лексикално-модификационния статут на морфемите, чрез които се постига модификацията, приемаме за аргумент в полза на тезата, че това са думи, а не форми.

Модификационните показателни наречия са част от морфологичната характеристика на българските диалектни системи. Този тип думи имат значение както за историята на българския език, така и за особеностите на диалектната лексика. Те дават информация и за развоя на демонстративните морфемии в българския книжовен език и за изразяването на показателност в морфологията на териториалните говори.

ЛИТЕРАТУРА

- БДА 1981:** *Български диалектен атлас. Т. IV, Северозападна България, част II.* София: БАН, 1981.
- Бояджиев 1991:** Бояджиев, Т. *Българските говори в Западна (Беломорска) и Източна (Одринска) Тракия.* София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1991.
- Бояджиев 2002:** Бояджиев, Т. *Българска лексикология.* София: Анубис, 2002.
- Бранднер 2002:** Бранднер, А. Наречия в кругу частей речи – история их возникновения (образования). // *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity. Studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis A50 – 2002, Linguistica brunensia*, 81 – 88.
- Велчева 1964:** Велчева, Б. Показателни местоимения и наречия в новобългарските паметници от XVII и XVIII в. // *Известия на Института за български език*, кн. X, 1964, 159 – 279.
- Велчева 1970:** Велчева, Б. Наречието като част на речта. // *Известия на Института за български език*, кн. XIX, 1970, 171 – 176.
- Велчева 1971:** Велчева, Б. Показателни местоименни форми в българските говори. // *Известия на Института за български език*, кн. XX, 1971, 227 – 238.
- Виноградов 1998:** Виноградов, В.В. Дейксис // *Большой энциклопедический словарь. Языкознание. 2-е* (репринтное издание). Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998.
- Георгиев 1983:** Георгиев, Ст. *Морфология на съвременния български език (неизменяеми думи).* София: Наука и изкуство, 1983.
- Дерекювлиев 2013:** Дерекювлиев, Т. Местоименните наречия в диалектоложките монографии на Любомир Милетич. // *Българска реч*, кн. II, 26 – 32.

- Джелъова 2012:** Джелъова, А. Новая парадигма в интерпретации естественного языка. // *Українознавчий альманах*. Випуск 9. – Київ, Мелітополь 2012, 130 – 132.
- Димитрова 2006:** Димитрова, Ст. Идиолектът и творческата функция на езика. // *Език и идиолект*. София: Военно издателство, 2006.
- Димитрова 2009:** Димитрова, Ст. *Лингвистична прагматика*. София: Велес, 2009.
- Добрев 1962:** Добрев, Ив. Към историята на старобългарската морфема *же*. // *Известия на Института за български език*, кн. VIII, 1962, 111 – 116.
- Добрев 2007:** Добрев, Ив. *Българският език*. София: Славия, 2007.
- Златанова 1986:** Златанова, Р. Исторически развой на българския език. // *Увод в изучаването на южнославянските езици*. София: БАН, 1986.
- Иванов 1972:** Иванов, Й.Н. *Български диалектен атлас. Български говори от Егейска Македония*. Т.1. Сярско, Драмско, Валовишко и Зиляховско. София: БАН, 1972.
- Иванов 1977:** Иванов, Й. Н. Български преселнически говори. Говорите от Драмско и Сярско. // *Трудове по българска диалектология*, кн. IX, София: БАН, 1977.
- Иванчев 1962:** Иванчев, Св. За някои форми на показателните местоимения в българския език. // *Известия на Института за български език*, кн. VIII, 1962, 401 – 408.
- Илчев 1993:** Илчев, П. Наречия. // *Грамматика на старобългарския език*. Главен редактор Иван Дуриданов. София: БАН, 1993, 314 – 324.
- Кръстев 1976:** Кръстев, Б. *Умалителността в българския език*. София: Народна просвета, 1976.
- Куцаров 2007:** Куцаров, Ив. *Теоретична граматика на български език. Морфология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007.
- Лайонз 1978:** Лайонз, Дж. *Введение в теоретическую лингвистику*. Москва: Прогресс, 1978.
- Маровска 2013:** Маровска, В. *Референция и рефериране в света на езика*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2013.
- Милетич 1926:** Милетич, Л. Седмоградските българи и техният език. // *Списание на БАН*, XXIII, 1 – 181.
- Милетич 1946:** Милетич, Л. *Записки по теория на основите*. София: Издание на Общия фонд за подпомагане на студентите във висшите учебни заведения в България (литопечат), 1946.
- Мирчев 1978:** Мирчев, К. *Историческа граматика на българския език*. София: Наука и изкуство, 1978.
- Младенов 1936:** Младенов, Ст. *Сравнително индоевропейско езиковедие*. София: Придворна печатница, 1936.
- Младенов 1993:** Младенов, М. *Българските говори в Румъния*. София: БАН, 1993.

- Пипер 1985:** Пипер, Пр. О синхронном описании словообразования местоименных наречий в славянских языках. // *Јужнословенски филолог*, *XLI*, Београд, 13 – 23.
- Плунгян 2003:** Плунгян, Вл. *Общая морфология. Введение в проблематику*. Издание 2-ое, исправленное. Москва: Едиториал УРСС, 2003.
- Русинов 1983:** Русинов, Р. Наречия. // *Граматика на съвременния български книжовен език, т. II. Морфология*. София: БАН, 1983, 387 – 408.
- Харалампиев 2001:** Харалампиев, Ив. *Историческа граматика на българския език*. Велико Търново: Фабер, 2001.
- Чакърова 2007:** Чакърова, Кр. Още веднъж по въпроса за морфологичния статут на българските детерминативи. // *Научни трудове на УХТ – Пловдив. Научна конференция с международно участие „Хранителна наука, техника и технологии 2007“*, том LIV, свитък 3, 2007, 344 – 350.
- Янев 1983а:** Янев, Л. Образуване на умалителни наречия в чешкия и българския език. // *Научни трудове на Пловдивския университет*, т. 21, кн. 5, 129 – 131.
- Янев 1983б:** Янев, Л. Образуване на умалителни местоимения в чешкия и българския език. // *Научни трудове на Пловдивския университет*, т. 21, кн. 5, 125 – 127.

ИЗТОЧНИЦИ НА ДИАЛЕКТНИЯ МАТЕРИАЛ

- Бояджиев 1991:** Бояджиев, Т. *Българските говори в Западна (Беломорска) и Източна (Одринска) Тракия*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1991.
- Керемидчиева и кол. 2012:** Керемидчиева, Сл. и кол. Еркеч – паметта на езика. *Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на с. Еркеч (днес Козичино, Поморийско)*. София: Мултипринт, 2012.
- Речник 2011:** Антонова-Василева, Л., Г. Митринов. *Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско*. София: Издание на Институт за български език, 2011.
- Поредиците:** *Трудове по българска диалектология и Българска диалектология. Проучвания и материали*.
- Личен архив на автора.** Диалектни материали от севернотракийските говори.